

vednosti, tako malo, kakor ne moreš narediti, da je po dnevi noč, ako tudi zapreš okna in zadelaš vsako špranjico, da ti solnce ne more polukati v hišo. Takemu bi se taka godila, kakor onemu, ki je rekel, da se zavoljo velike nevarnosti nikdar ne bo po železnici vozil, ko je pa to vožnjo le nekoliko okusil, se mu je tako priljubila, da je sklenil, da se ne bo nikdar vozil drugači kakor po železni cesti.

Če pomislimo, na kako sila visoko stopnjo so se v poslednjih časih tudi druge znanosti povzdignile, koliko razjasnjenja je prišlo po povekšavniku na dan, kakošno luč je prižgala fiziologija, fizika in anatomija v gospodarstvu, je pač jasno kot beli dan, da se mora kmetovavec dandanašnji več učiti kakor nekdanj.

„Naši otroci — pravi kemikar Liebig po vsi pravici — imajo o naturi in naravnih prikaznih veliko večo vednost, kakor jo je imel modri Platon, in lahko se norca delajo iz pomot, v ktere je zapredla bistra glava Plinija nekdanj. Se vé, da to moremo reči od tacih otrok, ki so se kaj učili. Dokaj naših kmetovavcev pa je, ki imajo še puhleje zapopadke o naravnih prigodbah, kakor sta jih imela Platon in Plini.“

Tretjič se naš kmetovavec, ki, kakor smo izprva rekli, zametuje vse učenje v kmetijstvu, ni ozrl na kupčijstvo in trgovstvo, ki je o kmetijstvu vso drugo pot dobilo, in zná sčasoma še vse drugači se spremeniti. Pomislimo le, kako so železnice vës svet preobrnil, — če je kraj od kraja bil 24 ur, kolika pot! — če je dežela bila od dežele 5, 6 in 10 dni itd., kolika daljava! In kaj je zdaj vse to? Nič! V malo urah si tù in tam. Prvi sad, za ktereга ni maral sosed tvoj, pelješ za zdaj hitro v daljno veliko mesto, da ga lahko prodaš. Mleko, ki si ga pomolzel zdaj v svojem hlevu, lahko še toplo pripelješ v mesto, ako nisi daleč od železnice.

In telegraf, ki kakor blisk nam prenaša pisma iz daljnih krajev, kaj dela zdaj tudi ta! V Sisku je, na priliko, padla cena pšenici — ko bi trenil, naznaniš jo po telegrafu svojemu tovaršu v Ljubljano, in on v tem hipu odjenja lahko pri vsakem vaganu za dva groša, pa jo prodá lože memo družih.

Vojska v Turčiji in Ameriki ni več brez nasledkov, tudi pri nas skor v vsaki hiši; veliko tega, kar se po tisoč milj daleč od nas pripetí, je včasih važniše, kakor to, kar se je pred 50 leti v bližnjih deželah zgodilo.

Še veliko veliko reči bi lahko našteali, ki so se v novih in najnovejih časih pripetile; veliko znajdeb, od kterih se nekdanj še nikomur ni sanjalo. Toda dovelj od tega; res, da smo v prav čudnem času, in kdor vse, kar je, prav prevdari, bo gotovo spoznal, da mora kmetovavec že dandanašnji, tem bolj pa prihodnjič, več vediti kakor nekdanj, da bo mogel svojo obrtnijo in kmetovanje zboljšati in opravila svoje vredovati kakor jim gré, da ne bo škode pri svojem gospodarstvu trpel, ampak ga s pridom obdelaval. Ne misli ne, dragi prijatelj, ako je v preteklem stoletji malokter kmetovavec znal brati, pisati, in le za potrebo računati, da tudi tebi se tega učiti ni treba, in da boš živel, kakor tvoji predniki brez posebnih učenost, — ne dragi moj! Časi so se od tačas jako spreobrnil, zato je treba, da se dandanašnji vse bolj natanko, z večo umnostjo dela. Kdor v kolo sedanjih skušinj in vednost ne stopi, zaostane, gorjé mu!

Natoroznanske stvari.

Občekoristno.

Kako težka je voda? Deževnica, tekoča voda, studenčnica in morska voda si v teži nikakor niso enake. Če posodo z deževnico napolnjeno 1000 funtov vagojočo naliješ s čisto tekočo vodo, bo ti vagala 1009

funtov; če jo naliješ s studenčnico, bo ti vagala 1030 funtov; če jo napolniš z morsko vodo, bo 1020 do 1030 funtov težka, čem manj ali bolj je osoljena. Una posoda napolnjena z vodo iz mrtvega morja tehtá 1240 funtov, z destilirano nalita pa le 990. Atlantsko morje ima 3 odstotke (procente) soli; v 33 funtih vode iz tega morja je blizo 1 funt soli in družih trdnih stvari. Baltiško morje ima le 1 odstotek soli. — Če 100 funtov vode destiliráš, dobiš le 99 funtov destilirane, 100. del se zgubi. — (Zrak, ki ga dihamo, je sploh 828krat ložejši memo vode.) 1 kubišk čevlj deževnice vaga 56 funtov in 16 lotov, tekoča voda pa je nekaj težja; 124 pintov tekoče vode toliko vaga kakor 125 pintov deževnice.

Koliko vaga vino? Voda je nekoliko težja kakor prosto, navadno vino; 96 pintov vode blizo toliko vaga kakor 100 pintov vina, ali pa 24 pintov vode toliko kakor 25 pintov vina. Vedro vina dunajske mere vaga blizo 1 cent; pri večkratnem vaganji najdeš splošno težo blizo centa in poldruzega funta; 1 pint vina dunajske mere vaga tedaj 2 funta 17 lotov, 1 maselc pa 20 lotov, se vé da prostega, navadnega vina. — Madejsko vino je težje od vode; vaga skor enako s človeško krvjo; 26 pintov madejskega vina teži enako z 27 funti vode. Tudi Malaga-vino je težeje kakor voda. Dobro rajnsko vino pa nima cele une teže, ki jo ima voda.

Koliko težo ima ol ali pivo? Vino je lože kakor ol; 13 pintov dobrega ola vaga blizo toliko kakor 14 pintov dobrega avstrijskega vina. So pa tudi vina, kterih 25 pintov toliko vaga, kakor 24 pintov dobrega ola.

Po S. K. J. Pavalec.

Domače zgodovinske stvari.

Petstoletnica novomeška.

Če se obletnice v življenji posameznega človeka obhajajo na petkrat pet, petkrat deset let: se pač obletnica v življenji cele srenje ali soseske sme obhajati na petkrat sto let. Taka je s kranjskim Novim mestom.*) Če tukaj govori kdo o stoletnici, pač ni tako, kakor tam zunaj v deželi nam Slovanom sosednega ljudstva, kjer golih praznikov stoletnih, petdesetletnih, učenostnih, obrtnijskih, teloborskih, strelskih, zmagavskih, in kdo vé še kakošnih ni kraja ne konca, kjer ni družega kakor velik hrum, vriš, strel, petje, godba, v zadnje sklep vsega z gostarijo in napivanjem. Stoletnica se lahko obhaja, da ni sama potrata velicih stroškov, temuč naprava zares koristnega spominka.

Da na tem selišču, kjer zdaj stoji Novomesto, nekdanj ni bilo kacega posebnega mesta, govori že samo sedanje ime tega kraja. Sicer je ljudska govorica, da nekdanje mesto je segalo od Hmelnika do Mehovega, tako, da Šmihel je bil ravno na sredi; pata govorica blezo izvira samo iz tega, da novomeška sodna pravica je pred časom imela tiste mejnike. Za čas rimskega gospostva pač se utegne k večemu to misliti, da je na polotoku poleg Kerke, kjer zdaj stoji Novomesto, bil kakošen trden grad ali kastel; saj kraj je v to prav pripraven, in zgodaj v srednjih časih se nahaja pričevanje, da se je kraj imenoval Gradec. Zatiški menihi so nam v svojih letnikih zapustili zaznamovano, da v tem Gradcu je nekje že leta 1081 bil stolp, ki se je

*) Pa bi po tem izgledu tudi vse druge kranjske mesta in trg morali priti na vrsto. Visokoučeni gosp. dekan Hicinger, ki — kakor zopet ta sestavek slavno pričuje — do pičice pozna zgodovino domačo, bi pač vstregel mnogim našim bravcem, ako bi nam godovnike ustanovljenja naših mest in trgov popisal na kratko. Vred.